

ЛЕКЦІЯ 2

ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ

ПЛАН

- 1.** Класифікація підприємств за певними ознаками.
- 2.** Організаційно-правові форми підприємств, їх особливості.
- 3.** Інтеграційні форми підприємств та організацій.

Класифікація підприємств

Ознака	Види підприємств
Мета і характер діяльності	Комерційні та некомерційні
Форма власності	Державні, приватні, колективні, комунальні
Належність капіталу	Національні, іноземні, спільні
Правовий статус	Одноосібні, кооперативні, орендні, господарські товариства
Галузево-функціональний вид діяльності	Промислові, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, торговельні, ін.
Чисельність працівників	Великі, середні, малі
Територіальне підпорядкування	Головні, дочірні, асоційовані
Структура виробництва	Вузькопрофільні, багатoproфільні, комбіновані

За метою та характером діяльності
всі підприємства поділяються на:

комерційні підприємства, діяльність яких спрямована на отримання прибутку. До цієї групи належить переважна більшість суб'єктів господарювання;

некомерційні організації, що не ставлять за мету отримання прибутку. До них належать благодійні фонди, суспільні, наукові та інші організації невиробничої сфери господарства країни.

За формою власності розрізняють:

приватні підприємства, що засновані на власності фізичної особи з правом найму робочої сили. До таких відносять також індивідуальні та сімейні підприємства, які базуються тільки на особистій праці;

колективні підприємства, що засновані на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, а також іншого статутного товариства або громадської організації;

комунальні підприємства, що засновані на власності певної територіальної громади;

державні підприємства, що засновані на державній власності. До таких належать також і казенні підприємства (це підприємства, які за чинним законодавством не підлягають приватизації);

підприємства, засновані на змішаній формі власності. До них належать підприємства, створені на базі об'єднання майна різних форм власності.

За правовим статусом і формою господарювання розрізняють:

одноосібні підприємства, які є власністю однієї особи або родини;

кооперативні підприємства. Вони являють собою добровільні об'єднання громадян з метою спільного ведення господарської або іншої діяльності;

орендні підприємства, підприємницька діяльність яких пов'язана з тимчасовим (на договірній основі) володінням та користуванням необхідним для цього майном;

господарські товариства, які створюються на принципах угоди між юридичними особами або громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства і командитні товариства.

Акціонерним товариством визнається таке, статутний фонд (капітал) якого розподілений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості. Загальна номінальна вартість випущених акцій становить статутний фонд (капітал) акціонерного товариства, який за чинним в Україні законодавством не може бути меншим за суму, еквівалентну 1250 мінімальним заробітним платам на момент створення акціонерного товариства.

Розрізняють **відкриті акціонерні товариства**, акції яких можуть розповсюджуватись шляхом відкритої передплати та купівлі-продажу на біржах, і **закриті акціонерні товариства**, акції яких розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватись шляхом передплати, купуватись і продаватись на біржі.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд (капітал), поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства несуть відповідальність тільки в межах їх внесків до статутного фонду (капіталу).

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд (капітал) якого розподілений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до внеску кожного з учасників.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому нарівні з учасниками (учасником), які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за його зобов'язаннями усім своїм майном, є учасники (учасник), відповідальність яких обмежується тільки їхніми внесками у майно товариства.

За ознакою **національної належності капіталу** розрізняють такі підприємства:

національні, капітал яких повністю належить суб'єктам господарювання своєї країни;

іноземні, якщо сто відсотків капіталу підприємства є власністю суб'єктів господарювання іноземних країн;

змішані або спільні підприємства, що створені як вітчизняними, так і іноземними суб'єктами господарювання для здійснення спільної діяльності.

За способом утворення (заснування) та формування статутного фонду (капіталу)

розрізняють унітарні та корпоративні підприємства.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд (капітал), не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства.

Корпоративне підприємство утворюється, зазвичай, двома та більше засновниками за їхнім спільним рішенням (договором).

За міжгалузєвою структурою підприємства поділяють на:

вузькоспеціалізовані підприємства, що виготовляють обмежений асортимент продукції масового або багатосерійного виробництва;

багатопрофільні підприємства, що випускають продукцію широкого асортименту та різноманітного призначення;

комбіновані, на яких один вид сировини або продукції перетворюється паралельно або послідовно у другий, а далі – у третій вид.

Малими (незалежно від форм власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг **валового доходу** від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищував суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік перевищує тисячу осіб, а обсяг **валового доходу** від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Усі інші підприємства визнаються **середніми**.

Переваги одноособового володіння:

- високий ступінь самостійності, волі й оперативності дії (підприємець - сам собі бос);
- одержуваний доход цілком залежить від успішної діяльності підприємця;
- одноособове володіння дає можливість краще зберігати секрети щодо технології, техніки, організації виробництва і т.п;
- спрощена система оподаткування, обліку і звітності.

Недоліки одноособового володіння:

- труднощі в залученні великих фінансових коштів;
- одноособовий власник є суб'єктом необмеженої відповідальності;
- труднощі поділу праці і спеціалізації у виробництві і менеджменті;
- невизначеність термінів діяльності (обмежується дієздатністю самого підприємця);
- великі фізичні і психологічні навантаження на підприємця;
- функціональні недоліки.

Господарське товариство - це об'єднання учасників, що домовилися організувати яку-небудь справу, іншими словами, об'єднання капіталів.

Товариство створюється і діє на основі установчого договору і статуту, що є установчими документами.

Відповідно до українського законодавства господарські товариства бувають **п'яти видів**:

- акціонерне товариство;
- товариство з обмеженою відповідальністю;
- товариство з додатковою відповідальністю;
- командитне товариство;
- повне товариство.

Повне товариство.

Переваги повного товариства:

1. Можливість акумулювання значних коштів у відносно короткий термін.
2. Кожен член повного товариства має право займатися підприємницькою діяльністю від імені товариства нарівні з іншими.
3. Повні товариства більш привабливі для кредиторів.

Недоліки повного товариства:

1. Між повними товаришами повинні бути особливі довірчі відносини.
2. Повне товариство не може бути "компанією однієї особи".
3. Кожен член повного товариства несе повну і солідарну необмежену відповідальність по зобов'язаннях цієї організації.

Переваги товариства з обмеженою відповідальністю:

1. Можливість швидкого акумулювання значних коштів.

2. Члени товариства несуть обмежену відповідальність по зобов'язаннях товариства.

Недоліки:

1. Статутний капітал не може бути менше величини, установлені законодавством (еквівалентної 625 мінімальним заробітним платам).

2. Товариство менш привабливе для кредиторів, тому що члени суспільства несуть тільки обмежену відповідальність по його зобов'язаннях.

Переваги акціонерного товариства:

1. Акціонерна форма довела свою раціональність там, де необхідні великі капітали, велико-масштабне виробництво, великий ступінь ризику.

2. Акціонерні товариства гарантовані від того, що при виході його учасників основний капітал товариства буде зменшений.

3. Акціонерні товариства є провідниками прискорення НТП, тому що вони можуть здійснити весь цикл «наука-виробництво».

4. Акціонер несе обмежену відповідальність (у межах своїх акцій) у випадку банкрутства товариства.

Недоліки акціонерного товариства:

1. Відсутність можливості у всіх власників акцій брати участь у управлінні акціонерним товариством.

2. У руках окремих осіб зосереджується величезний капітал, що при відсутності належного законодавства і контролю з боку акціонерів може привести до зловживання і некомпетентності при його використанні.

Під **кооперативом** мається на увазі організаційно-правова форма підприємства, що має наступні відмінні ознаки:

- кооператив створюється фізичними особами /громадянами/, яких повинно бути не менш 3 чоловік;
- засновники кооперативу зобов'язані самі продуктивно трудитися в цьому кооперативі;
- засновники і члени кооперативу несуть підвищену матеріальну відповідальність за фінансово-господарську діяльність кооперативу - у межах усього майна кооперативу і свого особистого майна в розмірі не менш річного заробітку.

Державні (комунальні) підприємства в порівнянні з іншими комерційними організаціями мають ряд особливостей:

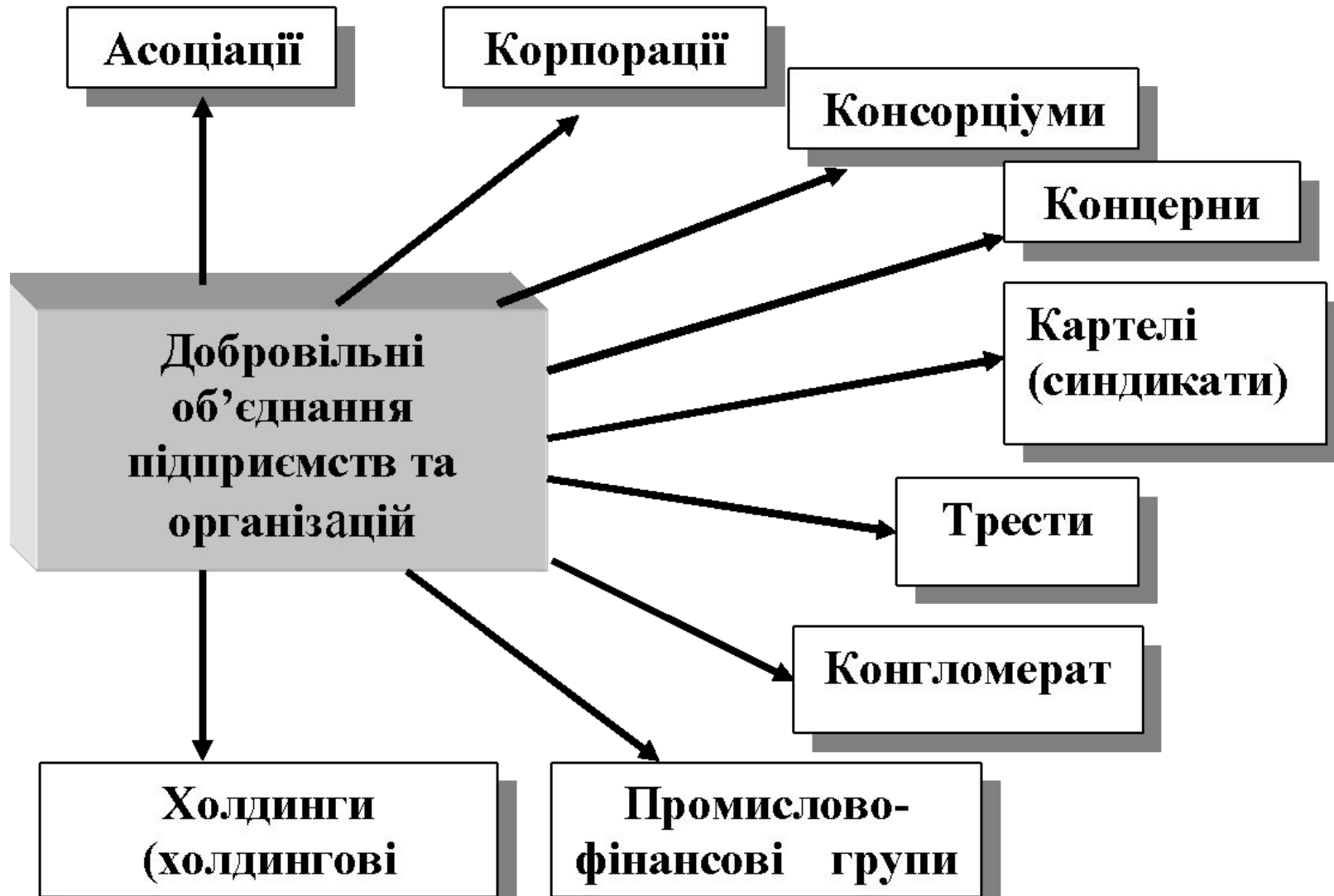
1. Відповідна комерційна організація не наділяється правом власності на закріплене за нею майно. Власником цього майна залишається засновник, тобто держава.

2. Майно такого підприємства є неподільним і ні при яких умовах не може бути розподілене по внесках, часткам і паям, у т.ч. між працівниками підприємства.

3. Право відповідальності зберігається за засновником, і майно за підприємством закріплюється лише на обмеженому речовому праві (господарського ведення або оперативного управління).

4. На чолі підприємства - одноособовий керівник, що призначається власником або уповноваженим їм органом і їм підзвітний.

Підприємства в Україні можуть поєднуватися в:

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для реалізації певної підприємницької ідеї, інвестиційного проекту.

Характерні риси:

- учасники консорціуму зберігають свою господарську самостійність;
- мають право приймати участь в діяльності інших асоціацій, спільних підприємств тощо;
- після реалізації певної підприємницької ідеї консорціум припиняє свою діяльність чи перетворюється в інший вигляд договірною об'єднання;
- за межами консорціуму його учасники залишаються конкурентами.

Концерн — об'єднання підприємницьких структур, що характеризується органічним поєднанням власності та контролю, найчастіше з використанням принципу диверсифікації виробництва.

Переваги:

- забезпечення єдності і багатоканальності використання сировинної бази та технологій;
- комплексність виготовлення, поставки і обслуговування кінцевого продукту;
- розвиток важливих спрямувань науково-технічного прогресу на міжгалузевій основі;
- підвищуються можливості для зміцнення територіальної могутності і єдності господарської і соціальної інфраструктури.

Конгломерат — це компанія, яка діє в різних галузях економіки. Форма монополістичного об'єднання з єдиним фінансовим і організаційним контролем за фірмами, компаніями, які входять до його складу.

Характерні риси:

- поєднає широкий круг фірм, між якими відсутній якийсь зв'язок підприємницького чи функціонального характеру;
- високий рівень децентралізації управління;
- центральний апарат складається з малої кількості службовців;
- капітал направляється на улаштування контролю за фірмами, а не створення нових підприємницьких проектів.

Класифікація об'єднань підприємств

Класифікаційні ознаки	Групи об'єднань підприємств	Характерні риси групи об'єднань підприємств	Види об'єднань	Організаційно-правові форми об'єднань
<p><i>За порядком заснування</i></p>	<p>Добровільні</p>	<p>Утворюються за ініціативою підприємств не залежно від їх організаційно-правові форми</p>	<p>асоціації, концерни, консорціуми, корпорації, (ПФГ), технопарки, трести, синдикат, картель, комбінат</p>	<p>Державні, приватні підприємства; товариства</p>
	<p>За рішенням власника</p>	<p>Утворюються за рішенням державних органів: Кабінету Міністрів України, міністерств, відомств і місцевих органів влади</p>	<p>корпорації, концерни, комбінати, ПФГ, група юридичних осіб, і форми участі у статутному фонді: холдингові компанії, асоційовані під-ва</p>	<p>Державні підприємства, акціонерні товариства</p>

<i>За строком функціонування</i>	На не визначений строк	Діють постійно, або до моменту самоліквідації, або у зв'язку з банкрутством	Усі вище перераховані види за включенням «консорціуму»	Державні, приватні підприємства ; товариства
	тимчасові	Функціонує протягом строку, встановленого засновником	Консорціуму, картель	Акціонерні товариства
<i>За територіальною ознакою</i>	Національні	Засновники, місце розташування та межа функціонування обмежуються територією однієї країни	Усі види об'єднань підприємств	Державні, приватні підприємства ; товариства
	Транснаціональні	Підприємства діють у різних країнах; до складу засновників входять вітчизняні та іноземні юридичні особи	Корпорації , холдингові компанії, асоційовані підприємства альянси	Акціонерні товариства

За правовою основою створення і функціонування	Статутні	Створюються та діють на основі статуту	Консорціум, концерн, трест	Державні підприємства; товариства
	Договірні	Діють на основі договору	Асоціації, корпорації, пул, синдикат	Державні підприємства; товариства
	Статутні або договірні (за вибором засновника)	Створюються і діють на основі договору або статуту	Промислово-фінансові групи	Державні підприємства, акціонерні товариства
	На основі участі мате-ринської фірми в статутному фонді дочірніх підприємств	Керують дочірніми підприємствами згідно з розміром частки в їх статутному фонді	Холдингові компанії, асоційовані підприємства	Акціонерні товариства